

УДК 631.11:336.225

ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА ЙОГО ІНТЕГРАЦІЯ З ЄС

*Т. І. Молочко, студентка обліково-фінансового факультету
Миколаївський національний аграрний університет*

У статті проаналізовано стан податкового законодавства України і його складові. Проведено порівняльний аналіз з країнами ЄС. Установлено напрями покращення податкового законодавства.

Ключові слова: податкова система, ЄС, ПКУ, податкове навантаження.

Постановка проблеми. Всебічне входження України у європейський політичний, економічний та правовий простір є тривалим процесом, що супроводжується насамперед гармонізацією законодавства України з Європейським Союзом. Такий європейський вибір зумовлений усвідомленням інтеграції як фактора зміцнення національних позицій у світі, сприяння економічному розвитку, політичній стабільності, безпеці тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання оподаткування посідають досить вагоме місце у працях учених різних країн. Проте у своїх дослідженнях та публікаціях З. Варналій [1], Т. Василькова [2], Т. Єфименко [3], А. Крисоватий [4], Т. Крушильніцька [5] та ін. визнають неефективність чинної системи оподаткування і необхідність у її реформуванні та вдосконаленні.

Метою статті є дослідження функціонування податкової системи України в умовах євроінтеграції та напрями удосконалення.

Викладення основного матеріалу. Невід'ємною складовою євроінтеграції є адаптація вітчизняного законодавства до відповідного європейського зразка. Зокрема, важливим кроком успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості податкового законодавства нашої країни з правовими нормами у сфері оподаткування, що діють у країнах-учасниках Євросоюзу. Зближення податкового законодавства України з ЄС забезпечить підвищення політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності в країні.

Початком взаємовідносин між Україною та ЄС була Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами та Україною (УПС), яка була підписана 16 липня 1994 р., а набула чинності 1 березня 1998 р. [6].

У ст. 51 УПС зазначено: “Сторони визнають, що важливою умовою для зміцнення економічних зав’язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства. Україна застосує ряд заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства” [7]. Таким чином, адаптація національного податкового законодавства до законодавства ЄС є одним із зобов’язань України перед Європейським співтовариством, хоча терміни виконання цього зобов’язання не обумовлені в жодному законодавчому акті.

Серед організацій, що проводять моніторинг податкової системи України, є такі відомі міжнародні інститути, як Всесвітній банк і аудиторська компанія PriceWaterHouseCoopers.

Основною причиною дисбалансу податкової системи України є нерівномірні податкові навантаження, які, як результат, призводять до збільшення тіньового сектора економіки. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень тіньової економіки у 2016 р. склав 41% від обсягу офіційного ВВП [6]. Складна система адміністрування є джерелом корупції і не дозволяє пересічному платнику податків достовірно визначити на що саме йду сплачені ним кошти.

Не зважаючи на те, що українці сумарно платять відносно середню кількість податків (7 загальнодержавних та 4 місцевих), податкове навантаження залишається все одно на досить високому рівні, відносно країн ЄС [7]. При цьому ЄС знаходиться в числі лідерів по виділенню коштів на

соціальний захист своїх громадян – до 30% від ВВП, у т.ч. як в Україні ця частка не перевищує 8%.

Українська податкова система повинна адаптуватись до відповідної системи Європейського Союзу. Адаптація передбачає з урахування історичних особливостей розвитку правової та податкової систем України, менталітету народу, економічних і соціальних умов у державі тощо.

Сьогодні податкове законодавство України, згідно зі ст.3 ПКУ представлене комплексом нормативно-правових актів [8]:

- Конституція України;
- Податковий кодекс України;
- Митний кодекс України та інші закони з питань митної справи;
- чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування;
- нормативно-правові акти, прийняті на підставі та на виконання Податкового кодексу України та законів з питань митної справи;
- рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків і зборів.

До прийняття ПКУ всі питання у сфері оподаткування регулювали близько 5 000 нормативно-правових актів, через що податкове законодавство було одним із найскладніших у вітчизняній правовій системі. Крім того, таке законодавство було нерозривно пов'язане з поняттям “нестабільність”: до законів часто вносилися зміни, які не лише не вирішували певні проблеми, а часто спричиняли нові.

До запровадження ПКУ вітчизняна податкова система характеризувалась:

- надмірним регулюванням податкових відносин;
- складним і суперечливим процесом обчислення та стягнення податкових платежів;
- широкими правами податкових органів і, водночас, недостатньо чітко законодавчо окресленою їх відповідальністю.

Звичайно, таку політику Уряду України у сфері оподаткування не можна назвати раціональною, адже вона створювала несприятливі умови для ділової активності суб'єктів господарювання, недостатньо протистояла корупції, стимулювала зростання частки тіньової економіки і, в кінцевому підсумку, зниження інвестиційної та інноваційної привабливості нашої країни.

Прийняття Податкового кодексу України стало важливим кроком на шляху вдосконалення податкового законодавства, адже значно легше орієнтуватися у правових нормах, що систематизовані у єдиному законодавчому акті.

Податковий кодекс України передбачає ряд позитивних положень, що стосуються адміністрування податків, зокрема:

- зменшено кількість органів контролю з чотирьох до двох (податкові і митні органи), що забезпечує скорочення витрат у сфері податкового адміністрування;

- зближено податковий і фінансовий облік, що сприяє скороченню витрат часу і зусиль платників податків;

- спрощено механізм податкового контролю, зокрема знижено кількість позапланових перевірок.

Це зменшує витрати часу суб'єктів господарювання на спілкування з посадовими особами органів ДФС, і, таким чином, не відволікає перших від їх основної діяльності.

Отже, можна вважати, що перший крок до спрощення адміністрування податків в Україні вже здійснено.

У країнах-членах ЄС податкове адміністрування базується саме на відносинах співпраці між фіскальними органами та платниками податків, тобто обидві сторони є їх рівноправними учасниками. Як засвідчує зарубіжна практика, такі процеси оподаткування є високоефективними.

Формуванню відносин співпраці між фіскальними органами та платниками податків сприяє те, що значна частина уваги приділяється у наданні консультацій платникам і роз'ясненні їхніх прав та обов'язків.

Позитивні зрушення в цьому напрямі спостерігаються і в Україні.

Так, відповідно до проекту “Модернізації державної податкової служби України”, проведена широкомасштабна робота зі створення консультаційних центрів, спеціалізованих телефонно-довідкових підрозділів, запровадження онлайн – каналів консультацій тощо.

У Податковому кодексі України даному питанню виділено главу 3, що має назву “Податкові консультації”. Також у ПКУ існує поняття “податкового роз'яснення” (ст. 166 п. 5, ст. 179 п. 10), хоча визначено лише термін “податкова консультація”. Згідно зі ст. 14 п. 1.172 ПКУ, податкова консультація – “це допомога контролюючого органу конкретному платнику податків щодо практичного використання конкретної норми закону або нормативно-правового акта з питань адміністрування податків чи зборів, контроль за справлянням яких покладено на такий контролюючий орган” [8].

Отже, вживання терміну “роз'яснення” в тексті Кодексу без його належного тлумачення дає підставу віднести цей факт до категорії технічних вад ПКУ. Окрім того, відповідно до Закону України “Про державну податкову службу в Україні” (втратив чинність), одним із завдань державної податкової служби (ст. 2) та однією з функцій Державної податкової адміністрації України (ст. 8 п. 4) було надання саме податкових консультацій, про надання роз'яснень в цьому законі теж не згадувалося [9].

Отже, глава 3 розділу II “Адміністрування податків” Податкового кодексу України передбачає право платників податків на одержання безоплатних консультацій з питань практичного застосування норм податкового законодавства. Це право платника трансформується у відповідний обов'язок посадової особи органу ДФС. Платник може

звернутися за консультацією в усній, письмовій чи електронній формі (за його вибором).

Безумовно, таке право на консультацію сприяє підвищенню довіри платників до фіскальних органів, а також застосуванню механізмів захисту прав та інтересів платників податків, оскільки вони не можуть бути притягнені до жодного виду відповідальності, якщо діяли на підставі податкової консультації у письмовій чи електронній формі. Якщо ж платники не несуть відповідальності за дії вчинені на підставі консультації, наданої у письмові чи електронній формах, то до податкових консультацій в усній формі їм слід обережно ставитись.

У випадку, якщо платник на свій запит одержав письмову консультацію, згідно якої забороняється вчинення певних дій, що, на його думку, можуть бути здійснені відповідно до чинного законодавства, то він має право на оскарження податкової консультації у суді. Якщо за рішенням суду консультацію скасовано, то таке рішення фактично слугує підставою для отримання нової податкової консультації, але вже з урахуванням висновку судової інстанції.

Платники податків контактують з органами державної фіскальної служби не лише при одержанні податкових консультацій, а й тоді, коли звітують (подають податкові декларації). Зазначимо, що такі контакти мають регулярний характер, тому найчастіше відбуваються.

Позитивною стороною є те, що норми Податкового кодексу України передбачають надання платнику податків права вибору способу подання податкової декларації. Так, згідно зі ст. 49 ПКУ платник може подати податкову декларацію одним з таких способів:

- особисто або через уповноважену на це особу;
- поштою (з обов'язковим повідомлення про вручення та з описом вкладеного);
- засобами електронного зв'язку (через глобальну мережу Internet) в електронній формі з дотриманням вимог щодо реєстрації електронного підпису посадових осіб [8].

Але при цьому правом вибору не можуть скористатися великі та середні підприємства, оскільки вони зобов'язані подавати податкову декларацію виключно в електронній формі. Така вимога є обґрунтованою, оскільки забезпечує оптимізацію процесу документообігу, а відтак, і вдосконалення адміністрування податків. До того ж, ці суб'єкти господарювання володіють технічними можливостями для реалізації такої вимоги.

Деякі суб'єкти господарювання, зокрема новостворені, з певних причин тимчасово можуть не здійснювати господарську діяльність. Та, незважаючи на цей факт, вони, як і всі інші платники податків, зобов'язані готувати та подавати звіти за встановленими формами, відображаючи у них відсутність господарських операцій. Виконання подібних вимог створює зайві клопоти для суб'єктів господарювання, особливо на етапі становлення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З викладеного випливає, що норми Податкового кодексу України, певною мірою, спрямовані на досягнення партнерства у відносинах між фіскальними органами й платниками податків, проте дотепер залишилися проблемні аспекти, які не лише гальмують налагодження цих партнерських взаємовідносин, а й перешкоджають адаптації національного податкового законодавства до законодавства ЄС.

Однак, корупція у державних структурах та наявна бюрократична система уповільнюють процеси гармонізації українського законодавства з європейським.

Для прискорення адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу слід, насамперед, вжити таких заходів:

- поглибити наукові дослідження процесів гармонізації законодавства в державах-членах ЄС;
- залучити іноземних експертів до обговорення питань з адаптації українського законодавства до європейського;
- сприяти подальшій співпраці з міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи, Організацією з безпеки і співробітництва в Європі, Організацією економічного співробітництва і розвитку, Міжнародною податковою асоціацією тощо.

Список використаних джерел

1. Варналій З. Стан, проблеми та перспективи податкового стимулювання суб'єктів підприємництва в умовах дії Податкового кодексу України / З. С. Варналій, О. В. Панасюк // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – № 148. – С. 11-15.
2. Василькова Т. Оцінка факторів впливу на обсяги податкових платежів до бюджетів усіх рівнів / Т. В. Василькова, М. С. Лаба, Т. М. Єгорова // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2009. – № 3 (46). – С. 122- 129.
3. Єфименко Т. Податковий кодекс України як перший крок на шляху реформування вітчизняної податкової системи / Т. І. Єфименко // Фінанси України. – 2010. – № 12. – С. 3-11.
4. Крисоватий А. І. Адміністрування податків в Україні: організація та напрями трансформації : монографія / А. І. Крисоватий, Т. Л. Томнюк. – Тернопіль: ВПЦ “Економічна думка ТНЕУ”, 2012. – 212 с.
5. Крушельницька Т. Межі і результати вдосконалення адміністрування податків в Україні [Електронний ресурс] / Т. Крушельницька // Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/.../11ktaapu.pdf
6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 01.03.1998 № 998_012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012
7. Тенденції тіньової економіки в Україні : міністерство економічного розвитку і торгівлі України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=eb2d8a78-d74b-44f8-aa09-bc5b6ef535b6>
8. Державна фіскальна служба України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sta-sumy.gov.ua/baneryi/podatkovyi-zmini-2016>

9. Про державну податкову службу в Україні : Закон України № 3813-ХІІ від 24 грудня 1993 р. (втратив чинність). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/509-12>

T. Molochko The tax legislation of Ukraine and its integration with the EU.

The state tax laws of Ukraine and its components. A comparative analysis with the EU countries. Established areas of improvement of tax legislation.

Key words: tax system, EU, GCC, the tax burden.

Науковий керівник – канд. екон. наук, ст. викладач Лагодієнко Н. В.

Миколаївський національний аграрний університет